

Gozdarstvo: nove vloge in stare povezave

Boštjan ANKO*

Gozdarstvo preživlja krizo identitete. Ta je še mnogo nevarnejša od gospodarskih in organizacijskih sprememb, ki so nastale, ko je gozdarska služba izgubila monopol nad trgovino z lesom. Zanimivo bi se bilo vprašati in tudi dobiti odgovor o tem, zakaj so številni pretresi na področju politike in gospodarstva tolikokrat našli svoj epicenter prav v gozdarski stroki. Negotovost okrog sprejemanja zakona njihove rušilne učinke še potencira. Samo za nekaj je trenutno stanje dobro: imamo priliko, da preštejemo svoje resnične zaveznike in prijatelje...

Politične, gospodarske in organizacijske spremembe pa ne bi smele ogroziti strokovnih temeljev gozdarstva, predvsem pa ne njegove sposobnosti, da razmišlja o svoji strokovni orientaciji. V to nas navsezadnje tudi silijo.

Dejstvo je, da stroka očitno ne zna in ne more jasno razmišljati o svoji bodoči vlogi oz. poslanstvu tudi zaradi določenih povezav, ki se vlečejo iz bolj ali manj daljne preteklosti in nimajo s sedanjim trenutkom – še manj pa s prihodnostjo ničesar skupnega.

Na upravno-resornem področju smo povezani s kmetijstvom in prehrano. Anahronizem, le za malenkost boljši od tistega iz nekdanje kraljevine Jugoslavije, ko smo imeli Ministrstvo za gozdove in rude. V kakšno vlogo postavljajo gozd in gozdarstvo take povezave, kar zadeva nacionalno politiko oz. prioritete, je menda jasno. Trditev, s katero vztrajanja v taki spregi še danes utemeljujejo nekateri, češ, da je gozd (od nekdanj bil) pomemben sestavni del slovenske kmetije je namreč nekoliko problematična. Prvič velja kvečjemu za obdobje slabih sto let po zemljiški odvezi in drugič, danes velja le za tiste kmetije, ki jim

je gozd pomemben in trajen vir dohodka in s tem porok obstoja. Delež teh kmetij pa je danes – žal – vse manjši. Ostalim kmetijam je gozd največkrat kvečjemu podaljševal agonijo poti v proletarizacijo. Tretji in glavni argument, ki govori proti nadaljnji povezavi s kmetijstvom, pa je v dejstvu, da gozd vse bolj pojmuje kot pomembno sestavino našega okolja in s tem tudi kot interes vseh državljanov Slovenije. To seveda ne ukinja posestnikove lastninske pravice, ampak jo verjetno vse bolj omejuje na materialne užitke (od proizvodnje lesa). Vztrajanje pri tej povezavi enostavno ne priznava drugih vlog gozda, niti ne ustvarja pogojev, da bi se v skupnem interesu razvile. Sodobno kmetijstvo in gozdarstvo imata kaj malo skupnega.

Na visokošolskem področju se je gozdarstvo po logiki, da so hlev, polje in gozd, trije vogali kmetije, že v začetkih znašlo v družbi s strokami, ki so se v naslednjih desetletjih vse bolj razhajale in često znašle na nasprotnih bregovih – vsaj kar zadeva tisto, kar naj bi biotehnika imala skupnega. Pravzaprav nam ni nikdar uspelo, da bi pojem biotehnike utemeljili – še manj, da bi ga potrdili s skupnimi študijskimi programi (ti se največkrat končajo kar pri matematiki) ali raziskovalnimi programi, kjer je načrtno medoddelčno sodelovanje le redka izjema. Biotehnika je danes mrtev pojem – in (bojim se, da) tudi ideja. Ne glede na to pa bi bilo prav in pošteno, če bi gozdarstvo še enkrat – zlasti v tem trenutku – skušalo opredeliti svoje mesto in vlogo v družbi živinorejcev, agronomov, lesarjev, živilskih tehnologov itn. Zanimivo in koristno bi bilo dobiti tudi njihov pogled na naše mesto v tej družbi – če naj bi ji rekli z bogom.

Na raziskovalnem področju nas je Ministrstvo za znanost in tehnologijo, ne da bi kdo od gozdarjev, ki so za to vedeli, – vsaj kolikor mi je znano – protestiral, prav-

* Prof. dr. B. A., dip. inž. gozd., Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, Slovenija

kar vtaknilo v raziskovalno polje skupaj z lesarstvom in papirništvom. To od vsega morda še najbolj boli. Če so poprej omenjene povezave izvirale iz neke – čeprav preživete – tradicije, pa je najnovejša, ko je bila vendarle prilika da obrnemo nov list, enostavno tragična pomota – še posebej, če prihaja iz resorja, ki ga vodi zeleni minister.

Povezovati gozd v razvojno-raziskovalnih programih kot surovinsko bazo z dejavnostmi, ki so se na njegov račun že reševale, se rešujejo v tem trenutku in se bodo skušale očitno tudi vnaprej, je neodpušljiva napaka. Še posebej, če se je zgodila danes, dvajset let po ekološki revoluciji in to sredi Evrope. Do kdaj nas bo Slovenija gledala le kot »surovinaše«? In do kdaj bomo to trpeli?

Gozdarstvo išče novo identiteto. Razvilo jo bo le, če jo bo skladno uveljavljalo na upravnem, izobraževalnem in raziskovalnem področju. Na prvem je danes politični drobiž, na drugem živetari v pustem in jalovem zakonu z biotehniko, na tretjem bi mu še vnaprej radi vsilili le vlogo dobavitelja surovine.

Čas je, da slovenski javnosti spregovorimo o pomenu gozda in o svoji vlogi – kot jih vidimo za prihodnje stoletje. Nihče pri tem ne bo zanimal pomena gozda kot izvora lesa. Les zagotovo ostaja naša nacionalna surovina št. 1 tudi v prihodnje – če bomo dobri varuhi in gospodarji gozda. Pri tem se bomo morali navaditi razmišljati o lesu kot o obrestih in gozdu kot glavnici, ki nam bo bogatila fizično in duhovno okolje.

Prenos težišča gozdarskih dejavnosti od ukvarjanja z dotokom obresti na skrb za glavnico – v imenu splošnega-javnega interesa opravičuje tudi javni značaj gozdarske službe, s tem pa v mnogočem glavnino gozdarstva profilira povsem drugače kot smo bili tega vajeni doslej. Ne da bi se pri tem zmanjševal pomen proizvodnje lesa, tak prenos nujno pomeni tudi premik do včeraj »robnih« področij gozdarstva v njegovo osredje, kjer neredko postajajo temeljni razlog njegovega obstoja in smer njegovega razvoja.

V takem položaju postaja očitno, da se v zgoraj omenjenih povezavah nova identi-

teta gozdarstva enostavno ne bo mogla razviti in da jo take sprege dušijo.

Potrebujemo ustrezno redefinicijo vlog gozda v Sloveniji na XXI. stoletje in seveda tudi gozdarstva, ki ne bo zgolj ekstrapolacija preteklega, ampak prav zaradi močno spremenjenih poudarkov v marsikakšnem pogledu nov list. Na ta list vsekakor sodijo tudi razmišljanja, kako bo Slovenija dojela prihodnje vloge svojega gozda in kako naj bi bilo gozdarstvo povezano v bodoče (za začetek vsaj) na resornem, visokošolskem in raziskovalnem področju. Dejstvo je, da v marsikakšnem pogledu na vsakem od teh področij danes živi ločeno, tudi med seboj neskladno življenje, v katerem ni prostora za novo identiteto, ki naj bi zajemala nove vloge. Zato si bomo menda hitro edini, da bi si morali teh dosedanjih povezav čim prej in čim bolj pošteno ter dosledno rešiti. Seveda pa takoj sledi vprašanje, kakšne naj bodo nove povezave. Prva misel ponuja dve možnosti: da se za nadaljnjo pot odločimo sami ali pa da se vključimo v (sicer v zvezi z gozdarstvom že večkrat omenjeno) področje varstva okolja.

Misel na samostojno pot gozdarstva na vseh treh omenjenih področjih po vseh slabih izkušnjah z različnimi partnerji navezadnje niti ni nepriljavna. Kljub temu pa je treba priznati, da bi taka pot vodila v osamitev, kar bi bilo neskladno z naravo modernemu zasnovanega gozdarstva. Njegov razvoj namreč nujno vodi v odpiranje in povezovanje s sorodnimi področji – če naj bi strokovna in laična javnost resnično sprejeli gozd kot dobrino skupnega pomena in gozdarstvo kot njenega skrbnika, zagovornika in razlagalca.

Proti samostojni poti govore tudi povsem praktični razlogi: na resornem področju ustrezna delitev še dolgo ne bo priznala vse (proizvodne, okoljetvorne in celo kulturno pogojene) specifičnosti gozda in gozdarstva. Še vedno ju bodo tehtali po deležu v nacionalnem proizvodu – ta pa je majhen.

Na visokošolskem področju nas omejuje sorazmerno majhna površina gozda, majhno (in perspektivno še manjše?) število potrebnih kadrov, ki jih nismo uspeli – niti poskušali – uveljavljati na drugih področjih in pa naša nepriljavljenost ali nesposobnost, da se kot gozdarska visoka šola

uveljavimo v mednarodnem merilu, kar bi nam seveda dalo drugačno zaledje in s tem drugačne možnosti razrasti.

Nič boljše bi ne bile perspektive na področju raziskovalnega dela, kjer nam sorazmerno majhno ekonomsko, gozdno in krovsko zaledje največkrat preprečujejo samostojno ustvarjanje kritičnih mas, potrebnih za sodobno raziskovalno delo. Temu dodajmo še prepričanje celo najodgovornejših, da v gozdu in gozdarstvu pač ni kaj raziskovati (vsaj v temeljnih raziskavah ne); tak pogled izvira lahko le iz globoke nevednosti – ali pa morda in še vedno preprostega prepričanja, da je temeljni razlog obstoja naših gozdov in gozdarstva oskrba industrije z lesom. In kdo je kriv, da je temu tako?

Neredki – tudi dobro hoteči – si zamišljajo prihodnje povezave gozdarstva s širokim in pri nas – zlasti v praksi – dokaj šibko definiranim področjem varstva okolja. Res je, da je naše gozdarstvo okoljetvorna dejavnost, ki je v svoji osnovni filozofiji že dolgo okoljevarstveno orientirana. Prav zato se verjetno še toliko nelagodnejše počutimo v družbi raznih prišlekov, ki so do včeraj bogатели na račun siromašenja okolja, danes pa bi radi (spet bogатели) na račun njegovega zdravljenja.

Na resorni ravni se je tudi varstvo okolja znašla v izjemno neugodnih povezavah. Enakopravna povezava varstva okolja z urejanjem prostora je mogoča kvečjemu v izjemno urejeni družbi z utrjenim pravnim sistemom in je v svetu prej izjema kot pravilo.

V množici nakopičenih problemov našemu ustreznemu ministrstvu niti ne moremo očitati, če se je doslej več ukvarjalo s stanovanjsko zakonodajo. Bolj skrbijo druge stvari kot npr. sama neuravnotežena organizacija ministrstva (v škodo okolja), odmevi mehanističnega razmišljanja, ki jih je bilo mogoče zaslediti ob pripravah na Zakon o varstvu okolja in ne nazadnje vloge, v katerih se omenjeno ministrstvo pojavlja v osnutkih Zakona o gozdovih; močno si namreč prizadeva uveljaviti svoje kompetence nad (gozdnim) prostorom, za utrjevanje organske povezanosti med gozdom in okoljem pa mu zmanjka interesa, fantazije ali znanja.

Perspektive visokošolskega študija varstva okolja zgovorno ilustrirajo neuspešajoča prizadevanja okrog oblikovanja posebnega programa na ljubljanski univerzi. Res je, da za ta študij ni dovolj jasno in odločno izražene javne zahteve ter moralne in finančne podpore, ampak če bi iskali en sam vzrok, zakaj smo s tem študijem po tolikem času v bistvu še vedno tam, kjer smo bili pred dobrim letom, bi lahko na kratko rekli: zaradi pomanjkanja iskrenega hotenja. Vsi poskusi, da do takega študija čimprej pride, so utonili v močvirju interesov in prestižnih prask ustanov in posameznikov; morda jih je preveč od njih odkrilo varstvo okolja nekoliko pozno – in še to bolj kot možno področje uveljavljanja kot pa zaradi neke etike. Gozdarstvu je menda mogoče očitati marsikaj – ampak okoljetvorno usmerjeni gozdarska znanost in stroka ne le že dolgo govorita, ampak tudi živita. Zato se bomo v tej družbi verjetno še dolgo slabo počutili, čeprav je povsem ne bi smeli zapustiti.

Kako pojmuje varstvo okolja naša raziskovalna sfera, je zelo poenostavljeno prikazano v predlagani zgradbi raziskovalnega polja »Varstvo okolja« s sklopi: voda, morje, tla, zrak, posebni odpadki, ionizirajoča sevanja, neionizirajoča sevanja, hrup, okolju prijazne tehnologije, reciklaža, monitoring in informatika, prosvetljevanje in vzgoja, ekonomika okolja, pravo okolja, družbeno odločanje in okolje. V tem sicer moderno zasnovanem raziskovalnem področju se del gozdarstva morda vidi. Ni pa še jasno, kako to polje gleda (če sploh) na gozdarstvo. Po osnovni filozofiji polja in orientacijah gozdarstva osrednje težišče našega raziskovalnega dela vanj očitno ne sodi.

Kaj torej preostane? V tem prelomnem času verjetno kot prvi korak že omenjena redefinicija vlog našega gozda in gozdarstva za prihodnje stoletje. Iz novega pojmovanja teh vlog se bo namreč prej ali slej samodejno izvila organska povezanost gozdarstva s celovitim področjem obnovljivih naravnih virov – vode, zraka, v določenem smislu morda tudi tal.

Njihova naravna soodvisnost, neohodna potrebnost za naše preživetje in

skupne poteze filozofije gospodarjenja z njimi jih povezujejo mnogo trdneje kot katera koli druga povezanost, v kateri se je naše gozdarstvo kdajkoli doslej znašlo.

Namen tega sestavka je le, da opozorimo na možnost take nove povezave, v kateri bi naše gozdarstvo v prihodnje zagotovo lahko polneje razvijalo svojo novo identiteto, izhajajočo iz novih nalog. Morda bo zbudil celo kakšen odmev; vsekakor pa kaže opozoriti, da tovrstna povezanost nikakor ni nekaj novega in spet slovensko – specifičnega, ampak da je v številnih deželah že dolgo časa dejstvo.

Na resornem področju imajo npr. gozd, voda in zrak ob podobnih problemih vsekakor manj možnosti za skrite ali vgrajene

medsebojne antagonizme kot pa v družbah, kjer so uvrščeni sedaj.

Na študijskem področju jih povezuje recimo vsaj filozofija obravnavanja naravnih virov po načelih obnovljivosti (= trajnosti), mnogonamenskosti, sonaravnosti – in seveda njihova naravna povezanost.

Isto bi bilo mogoče reči za področje, ki zadeva njihove raziskave. Število uglednih gozdarskih šol in raziskovalnih ustanov, ki so sprejele tako orientacijo, gre po vsem svetu v desetine. Ni vzroka, da o teh stvareh ne bi v stroki razmislili in spregovorili – in to čimprej. Vse okoliščine nas namreč v to silijo: ob tem ne gre zgolj za razmišljanja o preživetju ampak predvsem o novem, modernem, prihodnjemu času ustreznem profilu gozdarstva.

GDK: 518

Se bomo evropeizirali končno tudi po načinu merjenja drobnega industrijskega lesa ?!

Lojze ŽGAJNAR*

Že več kot poldrugo desetletje je v Sloveniji pereče vprašanje ugotavljanja količin drobnega industrijskega lesa na osnovi mase, torej s tehtanjem. Metoda je v Evropi in svetu že dve desetletji splošno uveljavljena v blagovnem prometu z gozdnimi lesnimi sortimenti, in sicer v zadovoljstvo dobaviteljev in porabnikov lesa. Kljub različnim poskusom in prizadevanju posameznikov ter zahtevam predvsem porabnikov industrijskega lesa, se pri nas »težinska metoda« ni širše uveljavila. Ker za to ni bilo nikakršnih zakonskih omejitev (JUS standardov tako ni nihče upošteval!), sodimo, da je glavni vzrok temu »moč navade«, stoletna trdna zakoreninjenost uporabe volumenskih enot in nezaupanje do vseh »novotarjev«. Posledice so znane: zamudne in drage meritve dimenzij pri natančnejših meritvah količin oziroma nezanesljiva ocena pri običajnih meritvah prostornine

tovora in preračunavanju v kubične metre. V vsakdanji praksi se to izraža na različne načine, še zlasti:

- v povečanih administrativnih stroških zaradi pogostih reklamacij dobavljenih ali prevzetih količin;
- v poslovnem nezaupanju, nespoštovanju dobrih poslovnih običajev in tudi v sporih;
- v neusklajenosti bilanc med prevzetimi in porabljenimi količinami lesa pri porabnikih, ki ponavadi ugotavljajo primanjkljaje;
- v večanju faktorjev porabe lesa po enoti proizvoda;
- v težavah vseh udeležencev v mednarodnem prometu z lesnimi sortimenti, saj se tu soočajo s masnimi in ne prostorninskimi enotami, ki so pri nas običajne.

Vemo, da bo les v prihodnje vse bolj cenjena in iskana surovina. Korektno količinsko in kakovostno ovrednotenje vseh vrst lesne surovine bo moralo tudi v Sloveniji postati imperativ v blagovnem prometu z lesom. V pogojih tržnega gospodarstva in svobodno oblikovanih cen, pri vključevanju v mednarodno tržišče ter pri uveljavljanju

* L. Ž., dipl. inž. gozd., Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, Slovenija